

PETA MEDNARODNA KONFERENCA SOCIALNEGA DELA V TROGIRJU

Konferenca z naslovom »Medgeneracijsko povezovanje in aktivno staranje: izzivi za socialno delo« je potekala od 10. do 12. oktobra 2012 v Trogirju. V evropskem letu aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti je organizator, Hrvaško združenje socialnih delavcev, želel opozoriti na izzive, pred katerimi je socialno delo zaradi povečanega deleža starih ljudi v sodobni družbi. V treh dneh se je zvrstilo več kot petdeset prispevkov v obliki predavanj, delavnic, okroglih miz in razprav o vlogi socialnega dela na šestih področjih: (1) razvoj socialnih storitev za stare ljudi v institucijah in skupnostnih, (2) spodbujanje medgeneracijske solidarnosti in podpore v družbi, (3) skrb za dobro telesno in duševno zdravje, (4) uveljavljanje pravic in zaščita integritete starih ljudi v družbi, (5) ravnanje s starimi ljudmi, žrtvami nasilja, problemi revščine, socialne izključenosti ljudi in druga tveganja v starosti, (6) prostovoljstvo za aktivno in dostojno staranje z elementi medgeneracijskega sožitja.

Svetovna zdravstvena organizacija je leta 1990 uvedla izraz »aktivno staranje« (Ostwald, Dyer 2011: 49). Izraz naj bi nadomestil in dopolnil do takrat prevladujoča izraza zdravo in uspešno staranje. Po takratni in še vedno veljavni definiciji je aktivno staranje

proces optimalnega uresničevanja danih možnosti za doseganje posameznikovega zdravja, sodelovanja v družbi in zagotavljanja varnosti z namenom povečanja kakovosti življenja v starosti. (*Ibid.*)

Sama definicija pojasni, da ne gre zgolj za aktivno skrb posameznika za zdravje, ki omogoča podaljševanje fizične aktivnosti v starosti ali čim daljšo udeležbo na trgu delovne sile. Sodelovanje starejših v družbi poudarja trajno udeležbo starih ljudi v vseh oblikah družbenega delovanja, v socialnem, gospodarskem, kulturnem, duhovnem in civilnem življenju. Predvideni učinki naj bi se kazali v večji kakovosti življenja starih ljudi. To vsekakor ne more (p)ostati domena zgolj ene stroke, ene znanosti, ene politične strategije, temveč zgolj usmerjenega celostnega ravnanja vseh ljudi. Seveda ima socialno delo pri tem posebno mesto in prispevki na konferenci so to potrdili.

Konferenca je bila za predstavnice Fakultete za socialno delo tudi svojevrsten izziv, saj si je hrvaško okolje obetal predstavitev dobrih izkušenj pri delu s starimi ljudmi v Sloveniji, a na ta izziv smo se z veseljem odzvale. Predstavile smo tri teme: vlogo socialnega dela v luči nove solidarnosti v družbi, raziskovanje potreb in odgovorov na potrebe starih ljudi in primer projekta medgeneracijskega sodelovanja. Poudarile smo, da je v socialnem delu najpomembnejše celostno razumeti starega človeka in njegove potrebe, s poudarkom na uveljavljanju uporabnika kot partnerja v procesu pomoči, da bi bila v ospredju njegova pravica do izbire različnih vrst pomoči. Tak pristop omogoča razvoj novih oblik oskrbe za stare ljudi v domačem okolju in spremembe v institucionalnih oblikah oskrbe za ljudi.

Socialno delo stopa na področje aktivnega staranja in medgeneracijskega sodelovanja z iskanjem odgovorov na vprašanja, kako vzpostaviti in okrepiti sožitje med generacijami na ravni posameznika, znotraj družine, skupnosti in družbe kot celote in kje so viri za presejanje pomanjkljive medsebojne solidarnosti. Ugotavljamo, da krepitev medgeneracijskega sožitja lahko poteka na več ravneh. Prvič, na mikroravni, ko govorimo o medgeneracijskem

sožitju v družinah in socialnih omrežjih. Drugič, na mezoravni, ki vključuje sožitje v skupnosti in institucijah. In tretjič, na makroravni, ko govorimo o sožitju celotne družbe. Razmislek o treh ravneh delovanja socialnega dela nam pomaga pri raziskovanju in odkrivanju možnega sožitja med generacijami. Socialno delo posega na vse tri omenjene ravni s svojim specifičnim znanjem in vedenjem o medgeneracijskem sodelovanju.

Ko govorimo o socialnem delu s starimi ljudmi, lahko zatrdimo, da socialni delavci najpogosteje uresničujejo svoje poslanstvo v službah na področju socialnega varstva in tam soustvarjajo rešitve s posamezniki, družinami, družbenimi skupinami, v skupnosti in v razmerju do države. Nemogoče je delati socialno delo zgolj na eni ravni. Vsaka sprememba, ki jo s pomočjo strokovnjaka, socialne delavke, posameznik udejanji sam, se kaže na preostalih dveh ravneh. Kaže pa se tudi v odnosu do drugih strok in strokovnjakov, ki delajo s starimi ljudmi. Pri tem si v socialnem delu prizadevamo za sodelovanje in partnerstvo s predstavniki teh strok, saj lahko le skupaj delujemo za blaginjo starega človeka in za medgeneracijsko povezovanje.

Raziskovanje je pri iskanju takšnih odgovorov, ki upoštevajo spremembe v družbi in konkretne potrebe ljudi, eden temeljnih korakov, brez katerega ne moremo uresničevati temeljne paradigme socialnega dela, in sicer upoštevati perspektivo uporabnikov in krepitev njihove moči na podlagi razvoja storitev. Raziskovanje potreb starejših na način, ki vključuje perspektive starejših v raziskovanje in načrtovanje svojih odgovorov na vsakdanje življenjske situacije in potrebe, je način delovanja na mikroravni. Tako lahko že med raziskovanjem omogočimo, da stari ljudje postanejo akterji na področju socialnega varstva, in jih pravzaprav vključimo v dialog načrtovanja storitev in odzivov na njihove potrebe. Raziskovanje potreb in načrtovanje odzivov po načelu »od spodaj navzgor« pomenita, da izhajamo iz posameznikove ocene situacije in iz njegove ocene potreb po storitvah, s katerimi si bo človek izboljšal kakovost življenja.

V preteklih letih smo na Fakulteti za socialno delo izvedli več raziskav, ki opozarjajo na

potrebe starejših in pojasnjujejo možne in smiselne odgovore na potrebe starejšega prebivalstva, s poudarkom na odgovorih in intervencijah v skupnosti. Pokazali smo pomen raziskovanja potreb na način, ki omogoča razumevanje potreb v kontekstu vsakdanjega življenja. V raziskavi *Oblikovanje sistema indikatorjev za ugotavljanje potreb ljudi po vrsti in količini posameznih storitev in razvoja novih oblik storitev/pomoči na področju socialnega varstva* (Flaker *et al.* 2005) smo že pri oblikovanju raziskovalne strategije upoštevali vključevanje tako osebnih stališč ljudi in njihovih interpretacij potreb kot tudi oceno obstoječih storitev ter odnos družbe do starih ljudi. Katalog potreb, ki je nastal na podlagi analize gradiva, zbranega v pogovorih s starimi ljudmi, prikazuje osnovne informacije o kontekstu, v katerem se porajajo različne potrebe. To pomeni, da katalog prikazuje vsakdanje življenje kot kontekst, v katerem se potrebe pojavljajo.

Ugotovili smo, da je v socialnem delu pri načrtovanju odzivov na potrebe starejših ljudi treba upoštevati značilnosti in posebnosti vsakodnevnega življenja ljudi, njihove vrednote, želje in interese. Ugotovili smo, da so potrebe in želje povezane z neodvisnim in samostojnim življenjem. Kot značilne indikatorje potreb starih ljudi smo prepoznali materialne razmere, v katerih živijo, socialno mrežo (izgube pomembnih vlog) in zdravje (poslabšanje zdravja, gibljivost, kronične bolezni ...).

Obstoječe službe, ki so na voljo starim ljudem in zagotavljajo formalne oblike pomoči, so usmerjene predvsem na zadovoljevanje osnovnih in življenjsko nujnih potreb. Pri tem pa je dostopnost njihovih storitev povezana z materialnim stanjem posameznika, predvsem ko gre za plačljive storitve, npr. oskrbo na domu, v zadnjem času pa tudi za nastanitve v domovih za stare. Stari ljudje navajajo, da jih strokovnjaki ne poslušajo zares, da pogrešajo pestrost izbire pomoči, da ne morejo vplivati na izbor storitev in da imajo na voljo premalo konkretnih in natančnih, zanje razumljivih informacij o pravicah in ponudbi obstoječih služb. Stari ljudje si bolj kot novih institucionaliziranih oblik pomoči želijo, da se odzovemo

na njihove potrebe v skupnosti oziroma tam, kjer živijo. Lahko rečemo, da potrebe, ki jih izražajo, temeljijo na dveh oseh, in sicer, na osi dnevnih aktivnosti (pomoč pri vsakdanjem življenju) in osi družbene moči in vpliva (pri tem gre na eni strani za odnos družbe do starih ljudi in na drugi za vpliv ljudi na načrtovanje svoje prihodnosti).

Ugotovili smo, da je pri načrtovanju odgovorov treba upoštevati lokalne značilnosti (npr. slog življenja, vrednote, značilnosti okolja, prostor, infrastrukturo, materialne možnosti, formalne in neformalne vire, socialne mreže ...), ukrepe (odgovore) prilagoditi potrebam ljudi, se o načinih in metodah dela dogovoriti z uporabniki (osebni pristop), vsebino dela določiti glede na tematiko, ki jo uporabniki občutijo kot problem, oviro ali težavo (npr. osamljenost, nasilje, mobilnost). V socialnem delu s kombinacijo različnih pristopov do raziskovanja in različnih pristopov do dela v skupnosti krepimo razvoj takšnih oblik pomoči, ki jih stari ljudje resnično želijo, in tako upoštevamo dobre prakse in opozorimo na to, kaj bi še lahko razvili v sistemske storitve.

Ugotovitve raziskovanja potreb starih ljudi so spodbudile naše razmišljanje o oblikovanju alternativnih načinov iskanja odzivov na potrebe ljudi in medgeneracijskega povezovanja. Rezultat je model, ki smo ga oblikovali s študenti Fakultete za socialno delo v okviru predmeta socialno delo s starimi ljudmi in katerega izkupiček je 165 projektov, ki so jih študentje izvedli v različnih lokalnih okoljih med letoma 2010 in 2012. S projekti usmerjamo študente k ravnanju na vseh treh ravneh socialnega dela (mikro-, mezo-, makroravni), pri tem pa je pomembno, da so izhodišče potrebe, ki jih stari ljudje opredelijo sami, rešitve (odgovore) pa iščejo študentje skupaj z njimi in pomembnimi ljudmi v njihovem socialnem okolju.

Projekti odgovarjajo na konkretne potrebe starih ljudi. Hkrati so primer dobre prakse, ki lahko z minimalnimi finančnimi vložki doseže medgeneracijsko sožitje (Mali 2011). V njih prevladuje sodelovanje, v katerem se dogajajo prenos znanja med generacijami, vzajemna pomoč in premostitev vrzeli med predstavniki različnih generacij. Študentje pa se v projektih

usposabljujejo tako za socialno delo na mikro-ravni (ki temelji na individualiziranem pristopu) kot za socialno delo v skupnosti.

Na podlagi raziskovanja potreb starejših smo izvedli projekte, ki na inovativen način zadovoljujejo potrebe starejšega prebivalstva, hkrati pa mladim omogočajo razumevanje njim tako oddaljene populacije kot pomembnega vira za sožitje v skupnosti. Vsebinsko projekte lahko razdelimo na štiri sklope.

Prvi so usmerjeni v medgeneracijsko povezovanje; sodelovanje temelji na pomoči starim ljudem. Drugi sklop so projekti, usmerjeni v prenos znanja. Tretji temeljijo na povezovanju več generacij (mladih, srednje generacije in starih). Pri četrtem sklopu pa gre za ozaveščanje širše javnosti o družbenem položaju in življenjskem svetu starih ljudi.

V prvem sklopu prevladujejo projekti, v katerih mladi pomagajo starim ljudem pri različnih fizičnih dejavnostih (npr. preskrba drv za ogrevanje, čiščenje, preurejanje stanovanja, gibanje, aktiviranje skupnosti za trajno solidarnostno pomoč pri vsakdanjih opravilih posameznika), pri iskanju različnih načinov pridobivanja finančnih sredstev (npr. dobrodelne akcije, izdelava različnih izdelkov za prodajo) in različne tehnološke opreme (računalnikov, invalidskega vozička) in pri aktivaciji skupnosti ali posameznikov v skupnosti z namenom zadovoljevanja potreb (npr. šola vožnje, učenje tujih jezikov, računalniško opismenjevanje, izdaja knjižice pesmi, širjenje socialne mreže).

V drugem sklopu imamo dejavnosti, v katerih mladi učijo stare ljudi novih spretnosti (npr. uporaba mobilnega telefona, bankomata, terapija z živalmi, uporaba sodobnih spletnih aplikacij z namenom povezovanja z družinskimi člani v zamejstvu), dejavnosti, v katerih stari ljudje podajajo znanje mladim ljudem (npr. kuhanje, ročna dela, spretnosti, potpisne delavnice) in projekte vzajemne izmenjave znanja (npr. delavnice kuhanja, plesne delavnice, kuharske in računalniške delavnice).

Tretji sklop vključuje projekte vzpostavljanja povezav vrtcev in šol z domovi za stare, starši in zaposlenimi v institucijah (npr. božična

zabava s skupino starih ljudskih pevcev, otrok iz vrtca, zaposlenih in študentov; organiziranje družinskega srečanja v zamejstvu; lov na zaklad in projekte povezovanja v skupnosti, katerih namen je ohranjanje kulturne dediščine (npr. prenos običaja blagoslova velikonočnih jedi iz skupnosti v dom starejšega zakonskega para).

Zadnji sklop projektov smo oblikovali v sodelovanju s Slovensko filantropijo, rezultat pa so trije krajši filmi o aktualnih problemih starih ljudi. Enega od njih smo predstavili tudi na konferenci v Trogirju. Za ta namen smo na fakulteti organizirali tudi festival generacija 2050. Z njim smo študente in zaposlene na fakulteti opozorili na zavedanje lastnega staranja.

Avtorice prispevkov smo na konferenci pojasnile koncepte socialnega dela s starimi ljudmi, ki jih razvijamo na fakulteti (Grebenc 2012, Mali 2012, Šabić 2012). Poudarile smo pomembnost raziskovanja potreb in iskanja odgovorov na potrebe starih ljudi ter predstavile primere dobre prakse medgeneracijskega sodelovanja. Tako smo predstavile zaokroženo celoto uporabe teorije socialnega dela v praksi in socialnodelovni pristop, ki upošteva perspektivo uporabnika.

Jana Mali, Vera Grebenc, Amra Šabić

VIRI

- FLAKER, V., GREBENC, V., RIHTER, L., RODE, N., MILOŠEVIĆ-ARNOLD, V., VIDEMŠEK, P., DAJČMAN, B., ŽAGAR, A. (2005), *Oblikovanje sistema indikatorjev za ugotavljanje potreb ljudi po vrsti in količini posameznih storitev in razvoja novih oblik storitev/pomoči na področju socialnega varstva*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- GREBENC, V. (2012), *Istraživanje potreba starijih osoba i upućivanje odgovora u zajednici*. V: *Međugeneracijsko povezivanje i aktivno starenje: izazovi za socijalni rad – Zbornik sažetaka*. Zagreb: Hrvatska udruga socijalnih radnika (25).
- MALI, J. (2011), *Projektno delo na področju socialnega dela s starimi ljudmi*. V: Arko, T., Goričan, B., Kovač, J., Novak, T., Fiksl, M. (ur.), *Sadeži družbe: priročnik za izvajanje medgeneracijskih aktivnosti*. Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva (48–51).

MALI, J. (2012), *Uloga socijalnog rada u doba nove solidarnosti u društvu*. V: *Međugeneracijsko povezivanje i aktivno starenje: izazovi za socijalni rad – Zbornik sažetaka*. Zagreb: Hrvatska udruga socijalnih radnika (12).

OSTWALD, S., DYER, C. (2011), *Fostering resilience, promoting health and preventing disease in older adults*. V: Stuart-Hamilton, I. (ur.), *An introduction to derontology*. Cambridge: Cambridge University Press (47–86).

ŠABIĆ, A. (2012), *Primjer dobre prakse međugeneracijskog povezivanja*. V: *Međugeneracijsko povezivanje i aktivno starenje: izazovi za socijalni rad – Zbornik sažetaka*. Zagreb: Hrvatska udruga socijalnih radnika (45).